

Лирическият цикъл “Епопея на забравените” е не само летопис на българското възраждане, но и ярко художествено творение, в което авторът дава израз на своите чувства, породени от саможертвеността на героите. Значимостта на последното стихотворение в цикъла - “Опълченците на Шипка” – се определя от комуникативната задача на автора, а именно, да утвърди масовия подвиг на българските опълченци на историческия връх Шипка, които се отричат от собствения си живот в името на своята родина.

Прославата на безусловната победа е постигната чрез своеобразната композиция на творбата, в която чувствата на гордост, преклонение и възторг градират. Чрез проявения подвиг от защитниците на върха, Вазов показва “на цяла вселена” как един народ от роб се превръща в герой. Образите на османците и бранителите на прохода са в постоянно съпоставяне, така че ярко проличава нравственото превъзходство на смелите българи над освирепелите турци. Чрез разнообразната гама от изразни средства, Вазов успява да утвърди удивителното мъжество и храбростта, които проявяват шепата смелчаци.

Одата започва със лирически увод, в който Вазов споделя своите мисли и чувства. Поетът, изразяващ собствената си позиция чрез лирическият говорител в творбата, не приема несправедливите обвинения на наши и чужди отрицатели, че народът е получил свободата си даром. Родолюбивото му сърце е изпълнено с болка, породена от нападите срещу българите, че нямат славно минало, че историята им е изпълнена с “дни на позор” и че миналото им дълго време е носило “синила от бича”. “Стидни” са дните на робството от “хомота стар”. Вярно е, че в историята ни има много трагични моменти, но те не са срамни или позорни, напротив, точно в такива моменти българинът е проявявал своето мъжество и силата на духа си. Нашата история помни моменти на страшни изпитания, в които народът ни е съумявал да превърне слабостта си в сила. Смелите Самуилови войници са предпочели вечния мрак пред позорния плен. Жителите на Батак са пожелали да останат верни на род и вяра. Събитията от Беласица и Батак не са срамни или позорни, точно обратното, те са символи на българското мъжество и храброст.

Внушението затова, че тезата на хулителите е несъстоятелна, е постигнато и чрез механичното натрупване на доводи. Ругатните на хулителите са “кат облак”, като сянка са надвиснали “в нашия кръгозор”. Анафоричното многократно повторение на повелителната частица “нека” създава привидно впечатление, че лирическият говорител е съгласен с доводите на отрицателите и утвърждава техните аргументи. Но едновременно с това се долавят и нотки на ирония и гняв. Заено с мотивите на срама се

появява и мотивът за славата. Лирическият говорител изпитва преклонение и възторг пред подвига на шепата смели опълченци. Той се чувства горд, че в родината му има един:

...див, чутовен връх,

покрит с бели кости и със кървав мъх,

на безсмъртен подвиг паметник огромен.

Защитата на старопланинския проход разкрива смелостта и мъжеството на самоотвержените опълченци. На фона на несъстоятелните аргументи на отрицателите, това “име ново, голямо, антично” засиява още по-ярко. Контрастът, който е основен композиционен похват на одата, се изразява и в пространствено отношение. Темата за поражението се свързва с движение отгоре надолу /погрома е виснал “кат облак в нашия кръгозор”/, а темата за славата – с движение нагоре /дивият чутовен връх се издига към “небето синьо”/.

Воденето на поетическия изказ от първо лице, множествено число, разкрива основанието за народната самооценка и преклонението на народа пред удивителната духовна сила и храброст на опълченците. Името на Шипка е достатъчно, за да се гордеем, че сме българи. Анафората “защото” показва, че свободата ни не е подарена, а е изкупена с кръв. Чувствата на възторг, преклонение и удивление на автора към подвига на защитниците на прохода са градиращи и намират най-явен израз във възклицателното изречение “О, Шипка!”

След емоционалния лирически увод следва разгърнато описание на ожесточения тридневен бой до пристигането на подкрепление. Вазов цели да докаже и утвърди позицията, че свободата на България не е “дар” и че нейната висока цена е платена. Чрез проявения героизъм е измит позорът от трагичните моменти и на показ остава единствено славата.

Чувството е силно и въздействащо. Противопоставят се образите на “гъсти орди” и на “младите дружини”. На фанатичното “аллах” контрастира мощното “ура.” Контрастът отново се проявява в пространствената опозиция. Ясно е утвърдена опозицията горе-долу. Смелите българи сякаш са се слели с величествения Балкан и геройски се впускат в битката. А турците бясно “лазят по урвата дива”, яростни са те, защото върхът е недостижим за тях. Поетът е опиянен от геройството на мига, от величието на духа на защитниците на прохода:

Щурмът е отчаян, отпорът е лют.

В този напрегнат и геройски час мъжеството и храбростта са в своя апогей:

всякой гледа само да бъде напред

и гърди геройски на смърт а изложи

и един враг повеч мъртав да положи.

Очевидно е нравственото превъзходство на българите над яростните турски пълчища. За да подчертае това, поетът използва антитезата сравнение: “идат като тигри, бягат като овци”. Епитетът “безумний”, отнасящ се за турския предводител Сюлейман, допринася за допълване на отрицателната представа за тези “орди дивашки”.

Възхитен е лирическият говорител от жертвеното родолюбие на опълченците. Ето защо той представя образа им на върха, връх на безсмъртието и храбростта. Неслучайно поетът сравнява българските бойци с лъвовете. Лъвът е национален символ на силата и безстрашието и най-точно изразява българското мъжество и духовна сила.

Опълченците сами са избрали смъртта в името на родината, именно затова лирическият говорител се възхищава на подвига им. Експресивните глаголи допринасят за изграждане динамиката на боя. За да докаже решимостта им и категоричността на техния избор, Вазов използва градацията:

не сещат ни жега, ни жажда, ни труд.

Напрежението расте. Енергията на опълченците се подхранва от заветната им цел – свободата на отечеството. Метонимията “талазите идат” разкрива драматизма на момента и проявения подвиг. Контрастни са образите на “Сюлейман безумний” и на “Столетов, нашый генерал.” Безумният турски предводител не разбира, че на върха няма роби, а има свободни хора, сами избрали жертвата за родината. Но Столетов се уповава точно на свободния дух, на жертвеното родолюбие на опълченците. Той вярва в тях. Ето защо им вдъхва кураж:

...”Млади опълченци,

венчайте България с лаврови венци!

На вашота сила царят повери

прохода, войната и себе дори!”

Опълченците се чувстват творци на историята. За тях битката се решава тук и сега, на този връх. Те знаят, че от тях зависи бъдещето на България. Именно затова те дават всичко възможно от себе си, за да защитят човешкото право на своя народ да бъде свободен. Лавровите венци са символ на славата и победата. С тях опълченците ще обкичат името на България. Защитниците на прохода ще венчаят родната земя с божията благословия. Сравнението с подвига на спартанците /”кат шъпа спартанци под сганта на Ксеркса”/ допринася за утвърждаването на удивителния подвиг. Поетът за пореден път разкрива самоотвержеността на опълченците чрез антитеза:

патроните липсват, но волите траят

щикът се пречупва – гърдите остават.

Обзети от пламенно родолюбие и желание за победа, опълченците се чувстват длъжни да помогнат на народа си. Като клетва звучат думите им:

“България цяла сега нази гледа,

тоя връх висок е: тя ще ни съзре,

ако би бегали: да мрем по-добре!”

За тях е “сладката радост” да умрат в името на свободата на родината си. Те са се обrekli на отечеството си. Поетът пресъздава образа на хекатомбата, за да открие драматизма на момента и за да утвърди подвига:

Всяко дърво меч е, всякой камък бомба,

всяко нещо удар, всяка душа плам.

Анафората и мезофората “всякой” показва, че всичко в момента е съсредоточено в битката. Напрежението градира и одата достига до своята кулминация: “Грабвайте телата!”. Сега, в най-драматичния момент, и труповете на мъртвите другари са оръжие, с което може да бъде изкована победата.

Антитезата “живи и умрели” говори за сплотеността, за единението, раждащо силата и безпримерния героизъм. Националната идея ги прави единни и в живота, и в смъртта – идеята за свободата на България. Българите са твърдо решени да се бият до смърт. Изправят се дори срещу желязото и печелят неравната битка. Множеството от изразни

средства /метафора, метонимия/ отново допринася за утвърждаването на опълченския подвиг:

Боят се обръща на смърт и на щик,

героите наши като скали твърди,

желязото срещат с железни си гърди

и фърлят се с песни в свирепата сеч.

Многогласията и незавършената реч към края на одата са свидетелство за незавършен разказ. Поетът умишлено спира до тук. Не е и нужно да продължава повече. Одата “мълчи” пред безсмъртния подвиг на опълченците. За лирическият говорител важна е нравствената, а не физическата победа. Защото именно нравствената победа е причината за одата-похвала и повод за прославата на безсмъртния им подвиг.

Одата завършва с епилог, в който е заложена идеята за безсмъртието. И днес Балканът помни “тоз ден бурен” и в себе си ще таи “славата му дивна”. Безсмъртният подвиг е това, което завинаги обвързва България със славата и я нарежда при много други народи, проявили вечен и безсмъртен героизъм.

Одата “Опълченците на Шипка” е силно художествено творение, в което авторът прославя храбростта, смелостта и изключителното жертвено родолюбие на опълченците. Чрез поредица от художествени похвати поетът утвърждава подвига и безсмъртието на смелата шепа българи, като с това “на клеветата строшава зъбът”. Така цикълът “Епопея на забравените” и неговата финална ода “Опълченците на Шипка” измиват срама от родната ни история, изтриват праха на забравата, които след Освобождението затрупват българските национални идеали и безсмъртните подвизи на родолюбивите чедра на майка България.